

O'QUVCHILAR KAMOL TOPISHI HAMDA JAMIYATGA KERAKLI SHAXS BO'LIB YETISHISHIGA TURTKI BO'LUVCHI PSIXOLOGIK OMILLAR

Karimova Xurshida Yusupboyevna

*Xorazm viloyati Shovot tumanidagi 25-umumiy
o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi*

Jumaniyazova Indira Shavkatovna

*Xorazm viloyati Shovot tumanidagi 48-umumiy
o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi*

ANNOTATSIYA

O'quvchi yoshlarga nazariy-amaliy bilimlarni berish, ularda ijtimoiy faollik ko'nikma va malakalarini hosil qilish pedagogika nazariyasi va amaliyoti uchun ham o'ziga xos ahamiyatga ega ekanligi bilan dolzarblik kasb etadi.

Kalit so'zlar. ijtimoiy faollik, ma'naviy faollik, madaniyat, keng dunyoqarash, ijtimoiylik, pedagogik vaziyat; ko'nikma.

KIRISH

Yosh avlodning har tomonlama kamol topishi jamiyat taraqqiyotini ta'minlovchi asosiy omil bo'lishi bilan bir qatorda uning shaxs sifatida ijtimoiy faollashuvida ham etakchi o'rin tutadi. O'quvchi shaxsining ijtimoiy faolligi quyidagi ikki jihatga ko'ra muhim ahamiyatga ega: birinchidan, shaxsning jamiyatda o'z o'rnini topishi uchun zamin yaratadi, ikkinchidan esa, uning bilimi, kuch-quvvati, imkoniyati hamda iqtidori jamiyat rivoji yo'lida mehnat qilishga yo'naltiriladi. Manbalarning tahlili shuni ko'rsatadiki, demokratik jamiyatda o'quvchilar ijtimoiy faolligi o'z-o'zidan yuzaga kelmaydi, balki muntazam tarzda maqsadli ravishda olib borilgan pedagogik faoliyat natijasida shakllantiriladi.

ADABIYOTLARNING TAHLILI VA METODOLOGIYA

Muammoga oid nazariy manbalar hamda uning amaliy holatini o'rganish natijalari mazkur sohada bir qator ziddiyatlarning mavjudligini ko'rsatdi. Xususan:

- demokratik jarayonda o'quvchi-yoshlar ijtimoiy faolligiga qo'yilayotgan zamonaviy talablar bilan ularning bilim, ko'nikma va malakalari, mavjud ijtimoiy faollik kompetensiyalari o'rtasidagi nomutanosiblik;
- o'quvchilar ijtimoiy faolligining o'z-o'zidan yuzaga kelmasligi, balki doimiy ravishda olib boriladigan pedagogik faoliyat natijasida shakllantirilishi va bu jarayon tadqiqiy va tahliliy yo'nalishga ega bo'lgan pedagogik tizim sifatida ko'rib chiqilmaganligi;

- o‘quvchi-yoshlar ijtimoiy faollashuvining bir qator o‘ziga xos xususiyatlari va omillari mavjud bo‘lib, ular etarlicha o‘rganilmaganligi;
- o‘quvchi-yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishga yo‘naltirilgan pedagogik jarayonning ilmiy asoslangan samarali shakl, vosita va metodlarini qo‘llanilishiga bo‘lgan ehtiyojning mavjudligi mazkur yo‘nalishdagi tadqiqotlar muhim ahamiyat kasb etishini anglatadi.

Bu vazifani samarali amalga oshirishda ijtimoiy faol shaxs xususiyatlari va shartlari tarkib toptiriladigan shakl, vosita, usul va metodlarni izlab topish, o‘z navbatida «o‘quvchi-yoshlar», «ijtimoiy faollik» tushunchalari mohiyatini chuqur tushunish, nazariy jihatdan ham, amaliy tomondan ham juda muhim masaladir.

O‘zbek tilining izohli lug‘atida «yosh» so‘ziga «1. Tug‘ilgan vaqtdan boshlab yashab o‘tkazilgan yillar jami; umr uzoqligi. 2. Inson yoki hayvon hayotidagi bosqich, davr, umr. YOshlar tushunchasi esa navqiron yigit-qizlar» deya izohlangan

YUqoridagi ta’riflarni umumlashtirib «o‘quvchi-yoshlar» tushunchasiga quyidagicha ta’rif berdik. O‘quvchi-yoshlar – umumiy o‘rta ta’lim maktablari, kasbhunar kollejlari va akademik litseylarda ta’lim oluvchi navqiron yigit-qizlar guruhi.

Shu o‘rinda faoliyatning o‘zini ham izohlash talab etiladi.

Faollik negizida paydo bo‘luvchi yangicha sifatni, o‘ziga xoslikni egallagan xatti-harakatning yuksak ko‘rinishi, insongagina taalluqliligi tufayli u psixologiya fanida faoliyat deb yuritiladi. Faollikning shaxsga xos ko‘rinishi sifatida faoliyat vujudga kelib, u o‘zining psixologik alomatlari bilan xatti-harakatdan farqlanadi. Har qanday faoliyat maqsad va natijalardan iborat jarayon ifodasi hisoblanadi. Faoliyatning ongli ravishda amalga oshirilishi jamiyatning harakatlantiruvchi kuchi va yashash sharti hisoblanadi.

Faoliyat tushunchasi dunyoqarash tamoyili sifatida nemis klassik falsafasi rivojlangan davridan boshlab qaror topdi. Bu davrda Evropa madaniyatida shaxsning aql-idrok bilan ish ko‘rishi, faolligi va tashabbuskorligining ko‘p qirrali yo‘nalishiga xos bo‘lgan asosi va tamoyillari deb qarash uchun sharoit yaratildi. Bunday qarashni nemis faylasufi I.Kant boshlab berdi.

Borliqdagi jonli mavjudotlarning o‘ziga xos tarzda va muayyan yo‘nalishda, ma’lum darajadagi kuch bilan xatti-harakatni amalga oshirishga undovchi ehtiyojlar ular uchun faollik manbai vazifasini bajaradi. Psixologik manbalarga asoslanib fikr yuritadigan bo‘lsak, «...ehtiyaj – jonli mavjudot hayot kechirishining yaqqol shartsharoitlariga uning shularga tobe ekanligini ifoda etuvchi va mazkur shartsharoitlarga nisbatan faolligini namoyon qiluvchi holat tarzida ifodalanadi».

Inson faolligi esa ana shu ehtiyojlarning qondirilishi jarayonida namoyon bo‘ladi.

Ehtiyojlar – organizm, inson shaxsi, ijtimoiy guruh, umuman jamiyatning hayot faoliyatini saqlab turish uchun zarur bo'lgan narsalarga talab, muhtojlik. Faoliyat sohasiga qarab mehnatga, bilimga, muloqotlarga; ob'ektiga qarab moddiy, ma'naviy; sub'ektiga ko'ra yakka (shaxsiy), guruh, jamoaviy, ijtimoiy ehtiyojlar bo'lishi mumkin.

Inson ehtiyoji uni tarbiyalash jarayonida, ya'ni madaniy jarayon bilan yaqinlasha borib shakllanadi. Chunki insonning o'z ehtiyojlarini qondirish jarayoni ijtimoiy taraqqiyot bilan belgilanadigan faoliyat shaklini egallashning faol, muayyan maqsadga yo'naltirilgan jarayoni sifatida alohida ajralib turadi. Shuning uchun ham bu muammoning turli jihatlarini pedagogika fanida tadqiq etib kelinadi.

Inson o'zining ijtimoiy majburiyatlari, jamiyat oldidagi burchi, o'z mas'uliyatini tabiiy bir hol, o'z erkinligi va ijtimoiy faolligining uzviy bir qismi sifatida qabul qilgandagina ma'naviy barkamol shaxsga aylanadi.

Insonning faolligi shaxs sifatida shakllanishining asosiy omili hisoblanadi. Mazkur jarayon davomida faqat tabiiy va ijtimoiy dunyoga moslashish yuz berib qolmasdan balki inson uni o'z xohishiga mos ravishda o'zgartiradi. Jamiyatning o'zi, uning tizimi va tuzilishi, undagi munosabatlarni tashkil etuvchi omillar – bularning hammasi shaxsning bunyodkorlikka asoslangan faoliyatining natijasidir.

Faoliyat, faollik inson shaxsining mohiyatini tashkil etuvchi kuchlarning namoyon bo'lishi demakdir. Dunyoni o'zgartirar ekan, faol shaxs ayni paytda o'z qobiliyatlari, bilim, ko'nikma va mahoratini uzluksiz ravishda takomillashtiradi. U shu asnoda o'zligini anglaydi, faol shaxs sifatida jamiyatda o'zini namoyon qiladi. Bunda insoniy ehtiyojlar doirasi kengayib boradi va shu bilan bir paytda mazkur ehtiyojlarni qondirish vositalarining sifat va son jihatdan o'sishi yuz beradi.

Shaxsning faoliyati ijtimoiy muhit va moddiy omillar ta'sirida shakllanadi. Faollik bo'lmagan joyda shaxs rivojlanmaydi va uning imkoniyatlari ro'yobga chiqmaydi. Shaxsning faolligi aniq maqsadga yo'naltirilgan pedagogik jarayonda tarkib topadi. Shaxs faolligining rivojlanish tendensiyalari mehnat, o'qish, o'yin, muloqot jarayonida amalga oshadi.

Har bir inson jamiyat a'zolari bilan o'zaro ijtimoiy munosabatlarga kirishadi. Jamiyatda qaror topgan ijtimoiy munosabatlar, ularning mazmuni, g'oya va yo'nalishlari shaxsning shakllanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Shaxsning faoliyati, ijtimoiy borliqqa munosabati, hayotiy yondashuvlari, faolligi, o'z navbatida, ijtimoiy munosabatlarning rivojlanishiga samarali ta'sir ko'rsatadi. Shunga ko'ra shaxs ijtimoiy munosabatlarning faol ishtirokchisi va mahsuli hisoblanadi. Inson ijtimoiy mavjudot sifatida hech qachon ijtimoiy munosabatlardan ajralgan holda yashay olmaydi.

Ma'lumki, «faollik» tushunchasi ba'zi hollar, xususan shaxs va uning faoliyatini tadqiq etuvchi fan sohalarida faoliyat tushunchasi bilan qorishtirib yuboriladi.

Masalan, «Psixologiya»ga oid lugʻatda mazkur tushuncha «tirik materiyaning umumiy xususiyati, tevarak atrofdagi muhit bilan oʻzaro taʼsirida namoyon boʻladi. Psixik faollik bu oʻzaro taʼsir, shu asosda faoliyat koʻrsatish bilan xarakterlanadi» - deyiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Avstriyalik psixolog va faylasuf V.Frankl individuallikning ahamiyati, inson shaxsining qadr-qimmati va mazmuni hamma vaqt u yashayotgan jamiyatga bogʻliqligini taʼkidlaydi. Amerikalik sotsiolog T.Parkinsonning fikricha, chinakam shaxsiy qadr-qimmat insonning oʻrab turuvchi muhit bilan munosabatida, yaʼni uning faolligida ifodalanadi.

Psixologlar R.Plomin va X.Xermanslarning (1997) taʼkidlashicha, aslida shaxsning toʻlaqonli, barkamol shakllanishiga uchta asosiy omil taʼsir etadi:

1. Shaxsda mavjud boʻlgan biologik imkoniyatlar – bunda odamlarning oʻzaro munosabatlari jarayonlariga temperament tipining taʼsiri nazarda tutiladi.

2. Shaxsning subʼektiv, yaʼni psixologik imkoniyatlari – bunda mazkur imkoniyatlar shaxslararo munosabatlar jarayonining strategiyasini tuzadi, oʻzaro munosabatga kirishishni shaxsan oʻzi tanlaydi hamda ijtimoiy turmushda ularni toʻldiradi va takomillashtiradi.

3. Bevosita shaxslararo munosabatlar jarayonining oʻzi boʻlib, ular ijtimoiy madaniy muhitda amalga oshiriladi. Ijtimoiy madaniy muhit shaxslararo munosabatlar uchun bosh mexanizm sifatida shaxsning shakllanishini taʼminlaydi. Ammo har uchchala omil ham oʻzaro uzviy bogʻliqlikda bir-biriga taʼsir etadi. Bu uzviyliksiz shaxsning barkamol taraqqiyoti yuzaga kelmaydi.

Dj.Kaprara va boshqalarning (1999) tadqiqotlari natijalariga koʻra, ijtimoiy feʼl-atvor meʼyorlariga amal qilish oʻzaro hamkorlik va bir-biriga yordam koʻrsatishga imkoniyat yaratadi – oʻzaro simpatiyani hosil qiladi, taʼlim jarayoniga halaqit qiluvchi depressiyaga hamda muammoli feʼl-atvorga qarshi kurashishga undaydi. Shaxslararo munosabatlar jarayonida yoshlarga oʻzidagi intellektual imkoniyatlarni roʻyobga chiqarishga yordam koʻrsatish maqsadga muvofiq. Bu holat shuni tasdiqlaydiki, ijtimoiy va intellektual rivojlanish nafaqat mazkur oʻquvchida, balki, tengdoshlarida ham kuchayishi kuzatilgan.

G.K.Selevko faollikning ikki darajasini farqlaydi. Birinchi, quyi daraja – insonning maʼlum darajada mahsuldor, bajaruvchi, qayta tiklovchi faoliyatini belgilab, bunda inson koʻproq boshqarilayotgan obʼekt rolini ijro etadi. Bu darajadagi faoliyat «obʼekt faoliyati» deb nomlanadi. Ikkinchi, yuqori darajadagi faollik – taʼlim oluvchi faoliyatining birlamchi sababi, manbasi rolini oʻynab, ijodiy, oʻzgartiruvchi sifatga ega. Bunda faoliyatni amalga oshiruvchi inson subʼektdir va faoliyatda uning irodasi ishtirok etadi.

Shaxs ijtimoiy faolligini oʻrganish sohasida koʻplab tadqiqotlar amalga oshirilgan. Jumladan, L.I.Amanbaeva «Yangi ijtimoiy sharoitda oʻquvchi yoshlarning

fuqarolik tarbiyasi», A.A.Savastina va L.B.Osipovalarning «YOshlar ijtimoiy faolligi – jamiyatning dinamik rivojlanish sharti sifatida», V.A.Sitarov va V.G.Maralovning «SHaxs ijtimoiy faolligi», «Maktabgacha ta'lim va kichik maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiy faollikni shakllantirish asoslari», S.Yu.Korolkova «Yoshlar ijtimoiy faolligi» kabi ishlarda ijtimoiy faollikning nazariy asoslari, amaliy yo'nalishlari bir qadar ochib berilgan.

V.S.Merlinning fikriga ko'ra, shaxsning o'z-o'zini anglashida quyidagilar asos bo'lib xizmat qiladi: 1) o'zini qanday bo'lsa, shundayligicha anglash; 2) o'z «Meni»ni shaxs tomonidan ijobiy qabul qilinishi; 3) o'zining qanday ruhiy xususiyat va ma'naviy-axloqiy sifatlariga egaligini tushunishi; 4) o'ziga o'zi tomonidan beriladigan ijtimoiy-axloqiy baholar, ularning darajasini anglashi.

Ayni paytda bu muammo doirasida pedagogik, falsafiy, psixologik va turli nuqtai nazarlardan har xil yo'nalish va mavzularda ilmiy tadqiqotlar olib borgan zamondosh olimlarimizning ilmiy izlanishlari ham mazkur tadqiqotning dunyoga kelishiga turtki bo'lib, unda qo'yilgan muammolarni hal qilishda o'ziga xos ko'mak berdi. Jumladan, M. Maxmudova, G.J. Tulenova, T.Egamberdieva, Q.Q. Quranboev, I.R. Safarbuvaeva kabi olimlarning ilmiy izlanishlarida ijtimoiy faollik va shaxsni faollashtirish muammolari pedagogik, psixologik hamda falsafiy jihatdan yoritib berilgan.

Xususan, M. Maxmudovanning ilmiy izlanishlarida kichik yoshdagi o'quvchilarda ijtimoiy faollikni tarbiyalash masalalari asoslab beriladi.

Tadqiqotchi quyidagi shartlar kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ijtimoiy faolligini shakllantirish jarayoni samaradorligini ta'minlash uchun etarli asos bo'la oladi degan xulosaga kelgan. YA'ni:

□ kichik yoshdagi o'quvchilarning ijtimoiy faolligini yaxlit tarbiya jarayonining hal qiluvchi, yakunlovchi bosqichi sifatida tadqiq etish;

□ 1-4 sinf o'quvchilarida ijtimoiy faollikni shakllantirish mazmuni, shakllari va metodlarini aniqlash;

□ kichik yoshdagi maktab o'quvchilarida ijtimoiy faollikni shakllantirish yo'llari hamda ishlab chiqilgan tizim samaradorligini o'rganish va ishonarli dalillar vositasida asoslab berish;

□ boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijtimoiy faollik ruhida tarbiyalashda o'qituvchilar uchun uslubiy qo'llanma ishlab chiqish.

Q. Quranboevning tadqiqot ishi esa «Talabalarning ma'naviy-ijtimoiy faolliklarini rivojlantirishning pedagogik asoslari (Yoshlar tashkilotlari misolida)» deb nomlanib, talabalarning ma'naviy-ijtimoiy faolliklarini rivojlantirishning uslublari va mazmuni, uning pedagogik asoslari yaratib berilgan. Muallif ilmiy kuzatishlarida

ma'naviy-axloqiy muammolar, yoshlar ta'lim-tarbiyasida ongli intizomning o'rni, burch va mas'uliyat, jamoatchilik sifatlarini tarkib toptirish muammolari tahlil qilinadi.

Bu izlanishlar natijalarining ilmiy xulosalari ko'rsatib o'tiladi.

Har ikki tadqiqot ishida ham yuqorida bayon etilgan holatlarda talaba va kichik maktab yoshidagi o'quvchilar faoliyatini tashkil etishning mazmuni, maqsadi, metod, shakl va vositalari xususida to'xtalib o'tilgan.

A.Akramov tomonidan «Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak o'qituvchilarning fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishning tashkiliy-metodik asoslarini takomillashtirish» nomli tadqiqot ishida fuqarolik, fuqarolik pozitsiyasi, shaxsiy nuqtai nazar, fuqarolik mas'uliyati, vatanparvarlik, burchga sadoqat, fidoyilik kabi tushunchalarga mualliflik nuqtai nazaridan yondashilgan va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak o'qituvchilarda fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishning tashkiliy metodik asoslarini takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

I.R. Safarbuvaeva «O'quvchi shaxsini faollashtirishda milliy mentalitet elementlaridan foydalanishning pedagogik asoslari» nomli tadqiqot ishida o'quvchi shaxsining faollashuv jarayoniga bir qator omillar o'z ta'sirini o'tkazishini va bu ta'sirlar quyidagilardan iborat ekanligini ta'kidlab o'tgan:

- ☐ jamiyatda sog'lom ijtimoiy muhitning qaror topganligi;
- ☐ fuqarolar ma'naviy-axloqiy etukligini ta'minlash masalasining davlat siyosati darajasiga ko'tarilganligi;
- ☐ ta'lim-tarbiya ishlarining muayyan maqsad asosida tizimli, uzluksiz va izchil olib borilayotganligi;
- ☐ tarbiyaviy ta'sir kuchiga ega sub'ektlar imkoniyatlarining yagona ijtimoiy maqsadni amalga oshirilishiga yo'naltirilganligi;
- ☐ shaxs omilining ijtimoiy munosabatlar jarayonida etakchi mavqega ega bo'lishi va boshqalar.

Faylasuf olim G.J.Tulenova «Yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishda ma'naviy omilning roli (ijtimoiy-falsafiy tahlil)» nomli tadqiqot ishida ma'naviy omilning yoshlarning kasbiy xulqiga, ijtimoiy mo'ljallariga, amaliy faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini falsafiy-metodologik jihatdan atroflicha o'rganish hamda mavjud muammolarni echish borasida xukumat va jamoatchilik sa'y-harakatlarini uyg'unlashtirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqqan.

Sotsiolog I.Ergashev tomonidan esa bozor munosabatlariga o'tish sharoitida yoshlarning ijtimoiy faolligi sotsiologik tahlil qilingan.

Yoshlar ijtimoiy faolligini rivojlantirish muammolari bo'yicha olib borilgan turli sohalardagi tadqiqotlar mazmunini o'rganish asosida quyidagicha xulosalarga keldik:

1. O‘quvchi-yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishning mazmunini asoslash, uning metodikasini ishlab chiqish pedagogika fani va amaliyoti oldidagi muhim vazifa hisoblanadi.

2. O‘quvchi-yoshlar ijtimoiy faolligini oshirish shaxs umumiy kamolotini hamda jamiyat ijtimoiy taraqqiyotini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi, bugungi kunga qadar yaxlit pedagogik jarayon sifatida tadqiq etilmaganligi ta’kidlanadi.

3. O‘quvchi-yoshlarning ijtimoiy faolligi ularning ijtimoiy munosabatlar jarayonidagi ishtirokiga bog‘liq bo‘lib, shaxsning ijtimoiy borliqqa munosabatini belgilaydi.

O‘zbekiston Respublikasi ijtimoiy-siyosiy mustaqillikni qo‘lga kiritgan dastlabki kunlardayoq mamlakat aholisi, shu jumladan, yoshlar o‘rtasida mustaqillik g‘oyalarini targ‘ib etish, ularda istiqlolni mustahkamlashga yo‘naltirilgan ijtimoiy faollikni qaror toptirish vazifasi kun tartibiga qo‘yildi. Bu boradagi vazifalarni muvaffaqiyatli hal etishda ta’lim-tarbiya jarayonining roli katta. Ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi, global dunyoda raqobatning ortishi sharoitida har bir davlat va jamiyatning bu jarayonda raqobatbardoshligi asosida yoshlarning intellektual rivoji hamda ularning iste’dodi va qobiliyatlarini to‘liq amalga oshirishga e’tibor berishga bog‘liq bo‘ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bizning fikrimizcha, ushbu shior shubhasiz tasodifan tanlanmagan - u O‘zbekiston Prezidentining davlatning rivojlanish istiqbollari haqidagi strategiyasida prinsipial yondashuvini ifodalaydi. Shavkat Mirziyoev asosiy e’tiborni yoshlarga qaratmoqda. Ta’kidlash joizki, mamlakatda ijtimoiy-siyosiy hayotda yoshlarning faolligini rag‘batlantirishga qaratilgan qator aniq chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Yuqorida aytib o‘tilganlar O‘zbekistonda yoshlarning ijtimoiy va siyosiy hamda psixologik tomondan hayotdagi o‘rnini kuchaytirish bo‘yicha yo‘nalish belgilanganini aytish imkonini beradi. Shu bo‘yicha davlat va yoshlar tashkilotlaridan yoshlar tashabbuslarini to‘liq qo‘llab-quvvatlashga alohida e’tibor berilmoqda. Bunga tayanib, O‘zbekistonning rivojlanishidagi yangi bosqichda yoshlar alohida o‘rin tutishini ta’kidlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Maxmudov, Q. S. O. G. L., Shayxislamov, N. Z. O. G. L., & Jo, B. B. O. G. L.
2. (2020). O ‘zbek va xorijiy tillarda antonimlar tavsifi, o ‘rni va ularnig turli jihatdan tasniflanishi. *Science and Education*, 1(Special Issue 3).
3. Juraboyev, B. B. (2020). Nemis tilini o'qitishda kommunikativ yondashuv. *Science and Education*, 7(7), 215-220.
4. Joraboyev, B. B. O. (2021). Using authentic materials on english lessons. *Academic research in educational sciences*, 2(2).

5. Joraboyev, B. (2020). Nemis tilida juft otlar va ularning o'zbek tilida ifodalanishi. *Science and Education*, 1(Special Issue 4).
6. Журабоев, Б. (2020). Мотивированные люди для удовлетворения своих собственных потребностей. *Academic research in educational sciences*, (3).
7. Juraboyev, B. B. U. (2021). Problems and solutions for online teaching and learning of foreign languages. *Academic research in educational sciences*, 2(Special Issue 2).
8. Samarova, S. (2018). Forming Creative Vision of Person as Universal Method Enhancing Creativity. *Eastern European Scientific Journal*, (6).